

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-372-9-54>

**RIGHT TO FAIR TRIAL IN INTERNATIONAL LAW:
CONCEPTUAL APPROACHES**

**ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУДОВИЙ РОЗГЛЯД
У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ**

Poberezhniy Yu. V.

*Postgraduate Student
at the Department of International Law
and Comparative Law,
National Aviation University
Kyiv, Ukraine*

Побережний Ю. В.

*аспірант кафедри міжнародного
права та порівняльного
правознавства,
Національний авіаційний
університет
м. Київ, Україна*

Право на справедливий судовий розгляд регулюється як на рівні міжнародного, так і національного права кожної правової держави. Проте, враховуючи змістовну неоднорідність цього поняття, питання про сутність права на справедливий судовий розгляд викликає безліч дискусій в науковому середовищі та породжує різні концептуальні підходи до його тлумачення. Дана проблематика стала предметом дослідження як українськими, так і зарубіжними науковцями, серед яких: Н. Грень, Р. Куйбіда, Х. Романів, О. Ткачук та інші.

Дослідження наукових поглядів з даної проблематики дає змогу стверджувати, що право на справедливий судовий розгляд є одним з первісних прав людини у сучасному міжнародному праві, концептуальна основа якого на даний час набуває особливої актуальності і є не достатньо обґрунтоване.

Складність визначення поняття права на справедливий судовий розгляд безпосередньо пов'язана із подвійною природою даного феномену. Так на думку, О. Ткачук можна визначити два напрямки, в яких дане право може знайти подальший розвиток: по-перше, як суб'єктивне право в контексті концепції прав людини, а по-друге, як система мінімальних вимог, дотримання яких має забезпечити держава під час звернення особи до суду, тобто як позитивне зобов'язання держави у сфері відправлення правосуддя в цивільних справах [1, с. 190]. Про неоднозначність визначення даного поняття свідчить і позиція Н. Греня, який стверджує, що «право на справедливий суд має комплексну

структуру, складається з багатьох елементів і ототожнення цього права виключно з справедливою процедурою є не цілком вірним» [2, с. 248].

Згідно думки, У. Коруц, який також аналізує право на справедливий судовий розгляд в двох аспектах: як сукупність задекларованих норм, що регламентують порядок звернення особи до судових інстанцій у процесі захисту власних прав та інтересів; як одне з основоположних суб'єктивних прав людини і громадянина. При цьому, дослідниця формулює поняття права, що є предметом дослідження, «як основоположне суб'єктивне право людини, яке закріплене у міжнародних і національних правових актах та визнане міжнародною спільнотою, наділене складним комплексним характером структури, що включає в себе систему загальних стандартів справедливого судового розгляду, основні принципи справедливості та гарантій, спрямовані на забезпечення, реалізацію та захист прав, свобод, інтересів людини у судовому порядку як в міжнародних, так і національних судових інституціях» [3, с. 17].

Правова природа права на справедливий судовий розгляд ґрунтується на базових міжнародно-правових стандартах, в тому числі закріплених в різних міжнародних договорах та Конвенція, серед яких: Загальна декларація прав людини, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права тощо.

Зокрема стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод гарантує право на справедливий і публічний розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, при визначенні цивільних прав і обов'язків особи чи при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення, що пред'являється особі [4].

Достатньо інформативною з даного питання вбачається практика *Європейського суду з прав людини* (ЄСПЛ), де зазначається, що складові частини поняття «справедливий судовий розгляд» не є однаковими для цивільних та кримінальних справ. «Держави учасники мають більшу дискрецію у вирішенні справ, що стосуються цивільних прав та обов'язків, аніж у вирішенні кримінальних проваджень». Вимоги стосовно цивільних прав менш обтяжні, ніж вимоги до кримінальних проваджень (Кьоніг проти Німеччини) [5]. В рішеннях Суду висловлено позицію, що «справедливий розгляд справи» охоплює такі аспекти належного правосуддя, як рівність сторін, змагальний характер судового розгляду, ухвалення вмотивованого (обґрунтованого) рішення тощо. У кримінальних провадженнях справедливість розгляду включає також додаткові вимоги: право зберігати мовчання та не давати свідчень проти

себе; захист від провокації злочину з метою його викриття; право не бути висланим у 41 країну, де можна зіштовхнутися з «грубою відмовою в правосудді», невикористання доказів, отриманих незаконно або з порушенням прав [6, с. 25–28].

Слід зазначити, що національне законодавство також не стоїть осторонь загальноновизнаних норм міжнародного права, зокрема європейського. Так, в 2015 році було прийнято Закон України «Про забезпечення права на справедливий суд», прийняття якого, у першу чергу, було обумовлене євроінтеграційним спрямуванням. Даним Законом відбулося безпосереднє закріплення «права на справедливий суд», хоча самого визначення поняття він не закріпив. В контексті цього слід акцентувати, що в науковому середовищі також відсутнє єдиний підхід до тлумачення даного поняття.

Таким чином, з огляду на універсальний характер, право на справедливий судовий розгляд повинно слугувати дієвим засобом захисту прав особи. Фактично забезпечення даного права поглиблює загальнодемократичні тенденції розвитку суспільства, є основою організаційної діяльності суду та процедури вирішення ним юридично значущих справ.

Література:

1. Ткачук О. Витоки сучасного розуміння права на справедливий суд. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1/2. С. 188–193.
2. Грень Н. Право на справедливий суд: проблеми незалежності та безсторонності. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”*. (Юридичні науки). 2016. № 837. С. 247–251.
3. Коруц У.З. Міжнародно-правовий захист права на справедливий судовий розгляд в практиці Європейського суду з прав людини та 84 правозастосовна практика України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.11. Київ, 2015. 23 с.
4. Про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція Ради Європи від 04 листопада 1950 р. Офіційний вісник України. 1998, № 13, 2006. № 32. Ст. 270. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
5. Case of KÖNIG v. GERMANY. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57512>.
6. Довідник із застосування статті 6 Конвенції – Право на справедливий суд (кримінально-процесуальний аспект). Рада Європи. Європейський Суд з прав людини. 2014. 72 с. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_UKR.pdf.